

мають криміналістичне значення.

Тож в умовах інформаційних технологій своєчасність отримання даних, з одного боку, та забезпечення інформації від несанкціонованого доступу до неї, з іншого – є вагомими умовами ухвалення обґрунтованих рішень з організації діяльності уповноважених осіб. Крім того, правильність оцінки криміналістичного значення відомостей сприятиме формуванню цілісної картини про обставини вчиненого кримінального правопорушення, визначення напрямів пошуку ще не виявлених даних тощо. Це визначатиме ефективність діяльності правоохоронних органів щодо поліпшення криміногенної обстановки в нашій державі, що особливого значення набуває в умовах воєнного стану.

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 18.01.2025).

2. Тіщенко В. В., Подобний О. О. Криміналістика : навч.-метод. посіб. Одеса : Вид-во «Юридика», 2022. 236 с.

3. Плетенець В. М. Використання можливостей інформаційного забезпечення в подоланні протидії досудовому розслідуванню. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 1 (116). С. 239–244.

4. Чаплинський К. О., Лускатов О. В., Пиріг І. В., Плетенець В. М., Чаплинська Ю. А. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. 2-е вид., перероб. і допов. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

5. Плетенець В. М. Стиль керівництва як фактор управлінської діяльності керівника слідчо-оперативною групою у подоланні протидії розслідуванню *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 3. С. 93–96.

6. Мішалов В. Д., Войченко В. В., Козлов С. В. Комплексний підхід проведення ідентифікації тіл загиблих осіб в умовах збройного конфлікту. *Morphologia*. 2022. № 16(3). С. 76–82.

Юлія ЧАПЛИНСЬКА

старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
превентивної діяльності та
соціологічних досліджень
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, професор
<https://orcid.org/0000-0001-6811-9233>

**РЕВІЗІЯ ЯК ЗАСІБ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОКУМЕНТУВАННЯ
ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ**

В умовах повномасштабного вторгнення збройних сил російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року, держава продовжує курс щодо інтегрування до Європейського співтовариства та НАТО.

Незважаючи на запроваджений правовий режим воєнного стану та активну фазу бойових дій, в Україні спостерігається стрімке пожвавлення ринку нерухомості, що, на думку К. О. Чередник, характеризується активними темпами будівництва, особливо у великих мегаполісах, з одночасним різноманіттям способів придбання, відчуження та отримання об'єктів нерухомості у тимчасове користування, без законодавчого обмеження можливостей щодо кількісної складової реалізації такого права громадянами [1, с. 1-2]. Такі процеси не могли залишитися поза увагою злочинців, які застосовують складні й витончені шахрайські схеми.

Під час досудового розслідування кримінальних проваджень у сфері економіки можуть виникати питання, що пов'язані з обставинами, розв'язання яких потребує залучення неупереджених і незацікавлених в результатах розгляду справи осіб, які володіють необхідними спеціальними економічними, бухгалтерськими та іншими знаннями, відповідною кваліфікацією та навичками [2, с. 11]. Разом із тим, проведення ревізії іноді є єдиним засобом виявлення та документування кримінального правопорушення, без якого в подальшому неможливе проведення судової будівельної, судової економічної та інших видів експертиз [3, с. 353].

Наразі досить часто підставою для початку досудового розслідування за фактом учинення кримінального правопорушення у сфері економіки є повідомлення від органів державного фінансового контролю про виявлені ними порушення під час проведення ревізій. Відповідно до ч. 2 ст. 12 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 року (далі – Закону), працівники органу державного фінансового контролю зобов'язані у випадках виявлення зловживань і порушень чинного законодавства передавати правоохоронним органам матеріали ревізій. Зазвичай у таких випадках іде мова щодо матеріалів планових виїзних ревізій, тобто ревізій у підконтрольних установах, що передбачені у плані роботи органу державного фінансового контролю (ч. 1 ст. 11 Закону) [3, с. 349; 3].

У контексті такої проблематики Ю. В. Шендрик звертає увагу, що відсутність у Кримінальному процесуальному кодексі України норм, що регламентують підстави і процесуальний порядок призначення та проведення ревізії, призводить до визнання судом висновків ревізії недопустимим доказом у кримінальному провадженні [3, с. 349].

Зокрема, аналізуючи норми КПК України, бачимо, що на сьогодні джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експерта. Своєю чергою, дані, що не передбачені ч. 2 ст. 84 КПК України, не можуть бути використані у доказуванні як докази, оскільки вони є фактичними даними, які можуть використовуватись для створення загального уявлення про обставини кримінального провадження. Разом із тим, аналізуючи зміст позапланових перевірок, що проводяться у кримінальних провадженнях, пов'язаних із незаконним заволодінням нерухомістю, вони дозволяють встановити ключові моменти, які свідчать про вчинений злочин. Зокрема, позапланові перевірки дають можливість встановити:

- підстави для використання земельної ділянки;
- суму збитків;
- наявність документів, що посвідчують право власності чи право користування земельними ділянками з кадастровими номерами;
- дотримання вимог земельного законодавства та встановленого порядку набуття і реалізації прав на земельну ділянку, використання земельної ділянки тощо.

У ст. 93 КПК України визначено можливість отримання від органів державної влади актів перевірок як способу збирання доказів. У порядку ст. 93 КПК України можуть бути витребувані акти планових перевірок, що існують незалежно від досудового розслідування в порядку черговості об'єктів перевірок [5, с. 153]. Проте, призначення ревізії не є ні слідчою (розшуковою) дією, ні негласною слідчою (розшуковою) дією, ні заходом забезпечення кримінального провадження, з клопотаннями про проведення яких вправі звертатися слідчий за погодженням з прокурором або прокурор до слідчого судді. Наразі положення КПК України не відносять до компетенції слідчого судді вирішення питання щодо призначення ревізії. До того ж, чинний КПК України не містить норм щодо порядку розгляду клопотань слідчого чи прокурора про проведення позапланової виїзної ревізії, а також щодо повноважень слідчого судді стосовно розгляду таких клопотань та ухвалення рішення за результатами їх розгляду. Отже, з урахуванням доктрини «плодів отруйного дерева» судами часто визнається недопустимим доказом і висновок судової економічної експертизи у кримінальному провадженні, оскільки він ґрунтується на висновках акту позапланової ревізії [3, с. 351].

Зазначене свідчить про очевидну потребу надання учасникам кримінального провадження повноважень щодо ініціювання проведення позапланової перевірки в рамках кримінального провадження. Для створення акту ревізії в межах кримінального провадження, необхідно проводити позапланову перевірку, що проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Йдеться про те, що акт позапланової перевірки є самостійним джерелом доказу, а перелік процесуальних джерел доказів, визначений у ст. 84 КПК України, потребує доповнення ще одним джерелом доказу – актом позапланової перевірки, ревізії. З огляду на це, Я. О. Дякін пропонує ч. 2 ст. 84 КПК України викласти у такій редакції: «2. Процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів, акти позапланової перевірки, ревізії». Така редакція ст. 84 КПК України сприяла б врегулюванню наріжної проблеми правозастосовної практики, що існує на сьогодні, та припинила б дискусії серед теоретиків щодо приналежності акту позапланової перевірки чи ревізії до доказів [5, с. 153].

Отже, за умови врахування потреби проведення ревізії, необхідно чітко визначити повноваження слідчого, прокурора, слідчого судді щодо призначення ревізії, а також права і обов'язки сторін та інших учасників кримінального провадження у зв'язку з призначенням і проведенням ревізії.

1. Чередник К. О. Розслідування шахрайства на ринку нерухомості, вчиненого злочинними угрупованнями : дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом». Київ, 2019. 20 с.
2. Неганов В. В. Ревізія у кримінальному процесі: генезис, теорія, практика: монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 216 с.
3. Шендрик Ю. В. Деякі проблемні питання призначення ревізії та використання її висновків у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 349-356.
4. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text>. (дата звернення 15.02.2025 р.).
5. Дякін Я. О. Доказування у кримінальних провадженнях про злочини, пов'язані з незаконним заволодінням землею : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2019. 235 с.

Костянтин ЧАПЛИНСЬКИЙ

старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
превентивної діяльності
та соціологічних досліджень
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
доктор юридичних наук, професор
<https://orcid.org/0000-0002-9922-3743>

**ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, СПРИЧИНЕНОЇ
ШАХРАЙСТВОМ У СФЕРІ НЕРУХОМОСТІ**

Проблемою процесуального забезпечення розслідування шахрайства у сфері нерухомості є процедура визначення та відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди. Адже саме від правильного визначення розміру матеріальної шкоди залежить доведеність вини.

Право потерпілого на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди належить до найважливіших прав жертв злочинів, що підкреслюється у низці міжнародно-правових актів: у пункті 8 Декларації основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживань владою, прийнятій Резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 29.11.1985 № 40/34, Європейській конвенції про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів від 23 листопада 1983 року. Формами реалізації відповідного права потерпілого є отримання добровільного відшкодування з боку обвинуваченого, пред'явлення цивільного позову та компенсація за рахунок Державного бюджету України [1, с. 157].

Кримінально-процесуальний інститут відшкодування шкоди передбачає можливість забезпечення шляхом цивільного позову вимогу, заявлену органам, які здійснюють кримінальне провадження, фізичної чи юридичної особи, якій завдано шкоду кримінальним правопорушенням, її представника, законного представника (на захист інтересів неповнолітніх осіб та осіб, визнаних у встановленому законом порядку недієздатними чи обмежено дієздатними), прокурора (у випадку необхідності пред'явлення цивільного позову в інтересах держави, а також громадян, які за станом здоров'я та інших поважних причин не можуть захистити свої права) до підозрюваного, обвинуваченого або до фізичної чи юридичної особи, яка за законом несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння про відшкодування цієї шкоди, що вирішується судом разом у рамках кримінального провадження [1, с. 157].

Водночас, якщо уважно проаналізувати положення чинного КПК України, то можна бачити, що законодавець питанням можливості добровільного відшкодування шкоди особою,